

BEVEZETÉS

Az európai tudományos közélet évszázadokra visszanyúló hagyománya, hogy egy-egy diszciplína kiemelkedő képviselőjét tanítványai, kollégái, tudóstársai kerek születésnapján könyvvel köszöntik. Az eredeti német kifejezés, a *Festschrift* kezdetben a köszöntést, az ünnepélyességet hangsúlyozta, később azonban, különösen az angolszász országokban e tisztelgést kifejező kötetek egyre inkább szaktudományos formát öltöttek, alkalmat kínáltak az áttekintésre, szintézisre.

Nagy József azok közé a kutatók közé tartozik, akik a magyarországi neveléstudomány fejlődését és az oktatás reformját az utóbbi három évtizedben meghatározó erővel befolyásolták. Azon túl, hogy a Szegedi Tudományegyetem – a korábbi József Attila Tudományegyetem – Neveléstudományi Tanszékén nemzetközi mércével mérve is jelentős kutatási programok kezdeményezője és irányítója volt, az Országos Oktatástechnikai Központ tudományos igazgatójaként, majd az Oktatáskutató Intézet igazgatójaként más intézményekben is vállalt vezető szerepet. A Közoktatási Kutatások Tudományos Tanácsának elnöke volt, irányítása alatt jelent meg e tudományos tanács által koordinált kutatómunka eredményeit bemutató könyvsorozat. Az Alapműveltségi Vizsgaközpont alapítója, az MTA Képességekutató Csoport és A kognitív kompetencia fejlődése és fejlesztése című doktori program vezetője. A pedagógiai gyakorlatot megújító tevékenységei közül a pedagógiai értékelés, tesztfejlesztés terén végzett munkái, a kompenzáló beiskolázási modell, a megtanítási stratégiákkal kapcsolatos kísérletei, a Nemzeti alaptanterv kidolgozásában vállalt szerepe, az alapműveltségi vizsga koncepciójának kialakítása, az értékelési eszközök kifejlesztésének irányítása és a kritériumorientált képességfejlesztés módszereinek kísérleti kidolgozása emelkedik ki. Tudományos munkáinak eredményeként közel harminc könyve és mintegy kétszáz szakcikke, tanulmánya jelent meg.

E kötettel *Nagy Józsefet* hetvenedik születésnapján köszöntjük. Az elismertséget, a kutatók közösségében élvezett megbecsülést nehéz lenne mással jobban jellemezni, mint azzal a készséggel és örömmel, amellyel a felkért kollégák a kötet fejezeteinek megírásában részt vettek. Amikor a könyv összeállítását elhatároztuk, elsősorban azokat kerestük meg, akik *Nagy Józseffel* munkájuk során kapcsolatba kerültek. Csakhamar kiderült azonban, hogy a lehetséges szerzők így több kötetet írhatnának, de sokan voltak, akik a szoros határidőket egyéb elfoglaltságaik miatt nem tudták vállalni. Végül a kötetbe került harminckét fejezet jól reprezentálja a magyarországi pedagógiai kutatás sokféleségét. A fejezetek formájául a tudományos esszét javasoltuk, de társadalomtudományok esetén ez alig

különböztethető meg a szakcikktől, tanulmánytól; mindemellett ez a forma felmenti a szerzőket a szigorú kööttségek alól és lehetőséget ad gondolataik szabadabb kifejtésére. Örömkre szolgált, hogy az elkészült írárok tükrözik kiinduló álláspontunkat, mely szerint tiszteletünket és nagybecsülésünket legjobban a gondolatok gazdagságával és a tanulmányok elmélyültségével fejezhetjük ki.

A kerek születésnap éve egybeesik egy másik kerek évszámmal, az ezredvég jelképes évével. Ez az egybeesés alkalmat kínál arra, hogy a kötetet egyfajta ezredfordulós számvetésnek tekintsük, átgondoljuk, milyen helyzetben van a neveléstudomány az évezred végén. Az ezredfordulós számvetés sok területen már évekkel ezelőtt elkezdődött. Az új évezred hosszú ideig a jövő szinonimája volt. Annak érzékeltetésére, hogy az iskolaügy kutatóit is régóta foglalkoztatja ez a jövő, elég talán arra a hetvenes évek végén *Az ezredforduló iskolája* címmel megjelent könyvre utalni, melynek egyik szerzője Nagy József volt. Ez a jövő most elérkezett.

Az ezredforduló a magyar oktatásügy számára valószínűleg nem csupán egy szimbolikus fordulópont, hanem egy hosszú adaptációs folyamat kezdete is. Az előző évtized mélyreható társadalmi-gazdasági változásai új feltételeket teremtettek az iskolai oktatás számára. Ma már körvonalazódnak az új fejlődési modell fő irányai és keretei, de ezek a körvonalak nem egy statikus modellt sejtetnek, hanem egy önszabályozó, a környezeti változásokhoz folyamatosan alkalmazkodó rendszert. Ebben az alkalmazkodási folyamatban minden korábbinál jelentősebb szerepet kell vállalnia a kutatásnak és a fejlesztésnek.

E kötetben nem vállalkozunk a pedagógia összes részterületének bemutatására vagy valamilyen enciklopédikus rendszerességre. Az a hét nagyobb blokk azonban, melyben az egyes fejezeteket elrendeztük, lehetőséget kínál az ezredforduló magyarországi neveléstudományi gondolkodásának reprezentatív áttekintésére.

Az első témacsoport fejezetei közvetlen módon elemzik a neveléstudomány, a pedagógiai kutatás kérdéseit, bemutatják azokat az alternatív fogalmi kereteket, amelyekben a nevelés és kutatás kapcsolatát értelmezhetjük. A második és a harmadik rész a pedagógia két – el nem választható, de talán külön tanulmányozható – oldalával, az értelmi és a szociális fejlődéssel, az oktatás és a nevelés tudományos hátterével foglalkozik. A negyedik, legtöbb fejezetet összefogó rész az oktatás tartalmiához, az egyes műveltségi területeken végzett tanításhoz kapcsolódik. Az ötödik rész a szabályozás két fő aspektusát, a tágabban értelmezett tantervfejlesztés és pedagógiai értékelés egyes fejleményeit elemzi. A hatodik rész az oktatás és kutatás infrastrukturális dimenzióiba, a tankönyvek, a taneszközök és a szaksajtó világába nyújt kitekintést. Végül az utolsó rész két fejezete a közelmúlt történetének máig nyúló hatását és a neveléstörténet múltát és jelent összekapcsoló szerepét illusztrálja.

Szeged, 2000. november

Cs. B. – V. T.